

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิด และทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้ทฤษฎีประกอบการศึกษาตามแนวความคิดของ Adam Smith นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์การจัดเก็บภาษีอากรที่ดีไว้ดังนี้²

1. หลักความยุติธรรม (Equity)
2. หลักความแน่นอน (Certainty)
3. หลักความสะดวก (Simplicity)
4. หลักการประหยัด (Economy)

หลักการดังกล่าวมีความหมายดังนี้

1. Equity คือ ภาษีอากรที่ดีจะต้องมีความยุติธรรม หมายถึง มีการจัดเก็บภาษีอากรอย่างทั่วถึงตามความสามารถของผู้เสียภาษี ไม่มีการเลือกปฏิบัติกับบางคน
2. Certainty คือ ภาษีอากรที่ดีจะต้องมีความชัดเจนแน่นอน ว่าใครบ้างที่ต้องเสียภาษี และเสียอย่างไร ข้อความในกฎหมายไม่กำกวมหรือยากแก่การตีความ และยังรวมถึงความแน่นอนในนโยบายของรัฐเกี่ยวกับภาษีอากร
3. Simplicity คือ ภาษีอากรที่ดีต้องมีความสะดวกในการจัดเก็บทั้งในด้านผู้เก็บ ผู้จ่าย ข้อปฏิบัติและแบบฟอร์มต่างๆ ง่ายต่อการปฏิบัติ
4. Economy คือ ภาษีอากรที่ดีต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บน้อยเมื่อเทียบกับค่าภาษีที่จัดเก็บได้ ในที่นี้หมายถึงการประหยัดค่าใช้จ่ายทั้งในส่วนของรัฐและในส่วนของภาคเอกชนด้วย คือ มีค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติตามกฎหมายภาษีอากรในส่วนของบุคลากร ค่าใช้จ่ายในการทำบัญชี และ เก็บหลักฐานในจำนวนที่ต่ำด้วย

นอกจากแนวความคิดของ Adam Smith ข้างต้นแล้ว ยังได้ใช้บทบัญญัติตามประมวลรัษฎากรที่เกี่ยวกับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเป็นแนวทางในการศึกษาปัญหาการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

²สุวรรณ เลาหะวิสุทธิ, ภาษีอากร 1 (เชียงใหม่ : 2544), หน้า 2 – 3.

1. มาตรา 3 จัตวา เรื่อง การกำหนดสถานที่ชำระภาษีอากร

ตามประมวลรัษฎากรได้กำหนดให้ผู้เสียภาษีไปยื่นแบบแสดงรายการและชำระเงินภาษี ณ ที่ว่าการอำเภอในแต่ละท้องถิ่น แต่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียภาษี อธิบดีกรมสรรพากรได้ออกคำสั่งกำหนดให้สำนักงานแห่งอื่นเป็นสถานที่ยื่นแบบแสดงรายการและชำระเงินภาษีอากรด้วย เช่น ธนาคาร และสาขาของธนาคาร ทั้งในเขตท้องที่กรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เป็นต้น โดยผู้เสียภาษีต้องได้รับใบเสร็จรับเงิน ซึ่งหัวหน้าสำนักงานสรรพากรอำเภอแต่ละท้องที่ได้ลงลายมือชื่อรับเงินแล้ว ส่วนการยื่นแบบแสดงรายการ และชำระเงินภาษีอากร ณ ธนาคารและสาขาของธนาคาร ผู้เสียภาษีต้องได้รับใบนำฝาก และใบเสร็จรับเงินที่พนักงานของธนาคารซึ่งได้รับมอบหมายจากธนาคารให้เป็นเจ้าหน้าที่รับชำระเงินภาษีอากรเป็นผู้ลงลายมือชื่อในใบนำฝาก และใบเสร็จรับเงินจึงจะถือว่าเป็นการสมบูรณ์

2. มาตรา 3 อัญญา เรื่อง กำหนดเวลาการยื่นแบบแสดงรายการ

ตามประมวลรัษฎากรได้กำหนดเวลาการยื่นแบบแสดงรายการ หรือแจ้งรายการต่าง ๆ หรือกำหนดเวลาการอุทธรณ์หรือกำหนดเวลาการเสียภาษีอากรตามบทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร กรณี ผู้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกำหนดเวลาที่ประมวลรัษฎากรบัญญัติไว้มิได้อยู่ในประเทศไทย หรือมีเหตุจำเป็นจนไม่สามารถจะปฏิบัติตามกำหนดเวลาได้ อธิบดีกรมสรรพากรได้พิจารณาแล้วเห็นเป็นการสมควร มีอำนาจสั่งให้ขยายหรือให้เลื่อนกำหนดเวลาออกไปอีก ตามความจำเป็นแก่กรณีก็ได้ เช่น การขยายเวลาชำระภาษีสำหรับผู้ที่ต้องออกจากราชการ หรือออกจากงาน โดยไม่มีความผิด แต่ต่อมาได้กลับเข้ารับราชการ และได้รับเงินเดือนหรือบำนาญตกเบิกย้อนหลังหลายปีในปีที่กลับเข้ารับราชการปีเดียว ทำให้ต้องนำเงินได้นั้นมารวมคำนวณเสียภาษีในอัตราสูง เป็นต้น

3. มาตรา 3 เอกาทศ เรื่อง การกำหนดให้ผู้เสียภาษีอากรมีและใช้เลขประจำตัว

อธิบดีกรมสรรพากรมีอำนาจกำหนดให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรและผู้มีหน้าที่จ่ายเงินได้มีและใช้เลขประจำตัวในการปฏิบัติการตามประมวลรัษฎากร โดยได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง สำหรับผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา อธิบดีกรมสรรพากรได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ดังนี้

1. ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา คือ ผู้มีเงินได้ที่เป็นบุคคลธรรมดา ห้างหุ้นส่วนสามัญ หรือคณะบุคคลที่มีชื่อนิติบุคคล ผู้ที่ถึงแก่ความตาย กองมรดกที่ยังมิได้แบ่ง มี และใช้เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร โดยยื่นคำร้องขอมีเลขประจำตัวตามแบบที่อธิบดีกำหนดภายในหกสิบวันนับแต่วันที่มิได้พึงประเมิน โดยมีให้รวมถึงคนต่างด้าวซึ่งเดินทางเข้ามาและอยู่ในประเทศไทยครั้งละไม่เกินสิบสี่วัน และรวมกันแล้วไม่เกินเก้าสิบวันในปีภาษีนั้น ๆ ตามปีปฏิทิน

2. การยื่นคำร้องขอมีและใช้เลขประจำตัวผู้เสียภาษี ให้ผู้ยื่นคำร้องยื่น ณ ห้องที่ผู้ยื่นคำร้องมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ หากถิ่นที่อยู่ และสำนักงานประจำของผู้ยื่นคำร้องมิได้อยู่ในท้องที่จังหวัดเดียวกัน ผู้ยื่นคำร้องจะยื่นคำร้องขอ ณ ห้องที่สำนักงานประจำตั้งอยู่ก็ได้

3. ให้ผู้มีหน้าที่ยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาหนึ่งราย มีเลขประจำตัวได้เพียงหนึ่งหมายเลข

4. ในกรณีผู้มีหน้าที่ยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเป็นผู้เยาว์ ผู้ที่ศาลตั้งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือเป็นผู้อยู่ในต่างประเทศ ให้ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์ หรือผู้จัดการกิจการอันก่อให้เกิดเงินได้พึงประเมิน แล้วแต่กรณีเป็นผู้มีหน้าที่ยื่นคำร้องขอมีเลขประจำตัวผู้เสียภาษีแทน

4. มาตรา 3 เศรษฐ เรื่อง การกำหนดให้ผู้ไม่มีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่าย หักภาษี ณ ที่จ่าย

อธิบดีกรมสรรพากรมีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งไม่มีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่าย ทำการหักภาษี ณ ที่จ่าย ตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขและอัตราที่กำหนดโดยกฎกระทรวง เพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บภาษีอากรของรัฐ เช่น การจ่ายรางวัลในการประกวดการแข่งขัน การชิงโชคหรือการอื่นใดอันมีลักษณะทำนองเดียวกัน ให้หักร้อยละ 5 การจ่ายค่าจ้างทำของให้หักร้อยละ 3 การจ่ายค่าโฆษณา ให้หักร้อยละ 2 และการจ่ายค่าเบี้ยประกันวินาศภัย ให้หักร้อยละ 1 เป็นต้น

5. มาตรา 17-27 เรื่อง การยื่นรายการและการเสียภาษี

ตามประมวลรัษฎากรได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการยื่นรายการ และการเสียภาษีไว้ดังนี้

1. กรณีที่เจ้าพนักงานประเมินมีเหตุอันควรเชื่อว่า ผู้ใดแสดงรายการตามแบบที่ยื่นไว้ไม่ถูกต้องตามความจริงหรือไม่บริบูรณ์ให้เจ้าพนักงานประเมินมีอำนาจออกหมายเรียกตามประมวลรัษฎากรตรวจสอบไตสวนผู้ยื่นรายการได้ ทั้งนี้ การออกหมายเรียกดังกล่าวจะต้องกระทำภายในเวลาสองปีนับแต่วันที่ได้ยื่นแบบแสดงรายการภาษี

2. หากผู้ใดไม่ยื่นแบบแสดงรายการภาษีให้อำเภอหรือเจ้าพนักงานประเมินมีอำนาจออกหมายเรียกตามประมวลรัษฎากร เรียกตัวผู้นั้นมาไตสวน และออกหมายเรียกพยานกับสั่งให้ผู้ที่ไม่ยื่นแบบแสดงรายการหรือพยานนั้นนำบัญชี หรือพยานหลักฐานอันควรแก่เรื่องมาแสดงได้โดยต้องให้เวลาล่วงหน้า ไม่น้อยกว่าเจ็ดวันนับแต่วันส่งหมายเรียก

3. หากผู้ไม่ยื่นแบบแสดงรายการภาษีได้รับหมายเรียกหรือคำสั่งของอำเภอ หรือเจ้าพนักงานประเมิน แล้วแต่กรณี ไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก หรือคำสั่งของอำเภอหรือ เจ้าพนักงานประเมิน หรือ ไม่ยอมตอบคำถามเมื่อซักถาม โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร อำเภอหรือเจ้าพนักงานประเมินมีอำนาจประเมินเงินภาษีอากรตามที่เห็นว่าถูกต้อง และแจ้งจำนวนภาษีอากรไปยังผู้ต้องเสียเงินภาษีอากรได้โดยผู้ไม่ยื่นแบบแสดงรายการภาษีไม่มีสิทธิอุทธรณ์การประเมินภาษีอากรข้างต้น

4. ในกรณีเจ้าพนักงานประเมินใช้อำนาจประเมินเงินภาษีอากรไปยังผู้ต้องเสียภาษี ประมวลรัษฎากร ได้บัญญัติให้ผู้ต้องเสียภาษีต้องรับผิดชอบเบี้ยปรับหนึ่งเท่าของจำนวนเงินภาษีที่ต้องชำระเพิ่มสำหรับผู้ยื่นแบบแสดงรายการภาษีไว้ไม่ถูกต้อง ส่วนผู้ไม่ยื่นแบบแสดงรายการภาษี ต้องรับผิดชอบเบี้ยปรับสองเท่าของจำนวนเงินภาษีที่ต้องชำระตามที่เจ้าพนักงานประเมินทำการประเมินเรียกเก็บภาษีอากรนอกจากนี้ประมวลรัษฎากรยังได้บัญญัติให้ผู้ต้องเสียภาษีอากรทั้งที่ยื่นแบบแสดงรายการไว้ไม่ถูกต้องและไม่ยื่นแบบแสดงรายการ ต้องเสียเงินเพิ่มอีกร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องเสีย โดยไม่รวมเบี้ยปรับด้วย

6. มาตรา 27 ตรี เรื่อง กำหนดเวลาในการขอคืนภาษีอากร

ตามประมวลรัษฎากรได้กำหนดเวลาในการขอคืนภาษีอากรไว้ดังนี้

1. การขอคืนภาษีอากร และภาษีที่ถูกหักไว้ ณ ที่จ่าย และนำส่งแล้วเป็นจำนวนเงินเกินกว่าที่ควรต้องเสียภาษี หรือไม่มีหน้าที่ต้องเสียให้ผู้มีสิทธิขอคืนยื่นคำร้องขอคืนภายในสามปี นับแต่วันสุดท้ายแห่งกำหนดเวลาขึ้นรายการภาษีตามที่กฎหมายกำหนดไว้

2. กรณีผู้มีสิทธิขอคืนได้ยื่นแบบแสดงรายการเมื่อพ้นกำหนดเวลาการยื่นแบบแสดงรายการ หรือได้ยื่นแบบแสดงรายการภายในเวลาที่รัฐมนตรี หรืออธิบดีกรมสรรพากรขยายเวลาออกไป ให้ผู้มีสิทธิขอคืนยื่นคำร้องขอคืนภายในสามปีนับแต่วันที่ได้อื่นรายการ

3. กรณีผู้มีสิทธิขอคืนได้ยื่นอุทธรณ์การประเมินภาษีของเจ้าพนักงานประเมิน หรือเป็นคดีในศาลให้ผู้มีสิทธิขอคืนยื่นคำร้องขอคืนภายในสามปีนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์การประเมินเป็นหนังสือ หรือนับแต่วันที่มิคำพิพากษาถึงที่สุด แล้วแต่กรณีไป

7. มาตรา 39 เรื่อง คำจำกัดความ

เงินได้พึงประเมิน หมายความว่า เงินได้อันเข้าลักษณะพึงเสียภาษีตามมาตรา 40 แห่งประมวลรัษฎากร เงินได้ให้หมายความรวมถึง ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้รับซึ่งอาจคิดคำนวณได้เป็นเงิน เงินค่าภาษีอากรที่ผู้จ่ายเงินหรือผู้อื่นออกแทนให้สำหรับเงินได้ประเภทต่าง ๆ ตามมาตรา 40 รวมทั้งเครดิตภาษีตามมาตรา 47 ทวิ ด้วย

8. มาตรา 40 เรื่อง ประเภทเงินได้พึงประเมิน

ประมวลรัษฎากรได้บัญญัติประเภทเงินได้พึงประเมินออกเป็น 8 ประเภทคือ

1. เงินได้ตามมาตรา 40 (1) ได้แก่ เงินได้เนื่องจากการจ้างแรงงาน ไม่ว่าจะเป็นเงินเดือนค่าจ้าง เบี้ยเลี้ยง โบนัส เบี้ยหวัด บำเหน็จ บำนาญ เงินค่าเช่าบ้าน เงินที่คำนวณได้จากมูลค่าของการได้อยู่บ้านที่นายจ้างให้อยู่โดยไม่เสียค่าเช่า เงินที่นายจ้างจ่ายชำระหนี้ใด ๆ ซึ่งลูกจ้างมีหน้าที่ต้องชำระ และเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์ใด ๆ บรรดาที่ได้เนื่องจากการจ้างแรงงาน

2. เงินได้ตามมาตรา 40 (2) ได้แก่ เงินได้เนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่งงานที่ทำหรือจากการรับทำงานให้ ไม่ว่าจะเป็นค่าธรรมเนียม ค่านายหน้า ค่าส่วนลด เงินอุดหนุนในงานที่ทำ เบี้ยประชุม บำเหน็จ โบนัส เงินค่าเช่าบ้าน เงินที่คำนวณได้จากมูลค่าของการได้อยู่บ้านที่ผู้จ่ายเงินได้ให้อยู่โดยไม่เสียค่าเช่า เงินที่ผู้จ่ายเงินได้จ่ายชำระหนี้ใด ๆ ซึ่งผู้มีเงินได้มีหน้าที่ต้องชำระ และเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์ใด ๆ บรรดาที่ได้เนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่งงานที่ทำหรือจากการรับทำงานให้ นั้น ไม่ว่าจะ หน้าที่หรือตำแหน่งงานหรืองานที่รับทำให้นั้นจะเป็นการประจำหรือชั่วคราว

3. เงินได้ตามมาตรา 40 (3) ได้แก่ ค่าแห่งกู้ดวิลล์ ค่าแห่งลิขสิทธิ์ หรือสิทธิอย่างอื่นหรือเงินได้มีลักษณะเป็นเงินรายปีอันได้มาจากพันธกรรม นิติกรรมอย่างอื่น หรือคำพิพากษาของศาล

4. เงินได้ตามมาตรา 40 (4) ได้แก่

ก. ดอกเบี้ยพันธบัตร เงินฝาก หุ้นกู้ ตัวเงิน หรือเงินกู้ยืม ดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่อยู่ในบังคับต้องถูกหักภาษีไว้ ณ ที่จ่ายตามกฎหมาย ว่าด้วยภาษีเงินได้ปิโตรเลียมเฉพาะส่วนที่เหลือจากถูกหักภาษี ณ ที่จ่ายตามกฎหมายดังกล่าว รวมทั้งเงินได้ที่มีลักษณะทำนองเดียวกันกับดอกเบี้ย ผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนอื่น ๆ ที่ได้จากการให้กู้ยืมหรือจากสิทธิเรียกร้องในหนี้ทุกชนิด ผลต่างระหว่างราคาไถ่ถอนกับราคาจำหน่ายตัวเงิน หรือตราสารแสดงสิทธิในหนี้ใด ๆ ที่นิติบุคคลเป็นผู้ออกและจำหน่ายครั้งแรกในราคาต่ำกว่าราคาไถ่ถอน และผู้มีเงินได้เป็นผู้ทรงคนแรก

ข. เงินปันผล เงินส่วนแบ่งของกำไร

(1) เงินปันผล เงินส่วนแบ่งของกำไรหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้จากกองทุนรวม (ที่เป็นคณะบุคคล) หรือสถาบันการเงินที่มีกฎหมาย โดยเฉพาะของประเทศไทยจัดตั้งขึ้นสำหรับให้กู้ยืมเงินเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรม พาณิชยกรรม หรืออุตสาหกรรม เช่น บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

(2) เงินปันผล เงินส่วนแบ่งของกำไรหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้จากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศ

(3) เงินปันผล เงินส่วนแบ่งของกำไรหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้จากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย

ค. เงินโบนัส ที่จ่ายแก่ผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วนในบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล

ง. เงินลดทุนของบริษัท หรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลเฉพาะส่วนที่จ่ายไม่เกินกว่ากำไรและเงินที่กั้นไว้รวมกัน

จ. เงินเพิ่มทุนของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ซึ่งตั้งจากกำไรที่ได้มาหรือเงินที่กั้นไว้รวมกัน

ฉ. ผลประโยชน์ที่ได้จากการที่บริษัท หรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลควมเข้ากันหรือรับช่วงกันหรือเลิกกัน ซึ่งตีราคาเป็นเงินได้เกินกว่าเงินทุน

ช. ผลประโยชน์ที่ได้จากการโอนการเป็นหุ้นส่วนหรือโอนหุ้น หุ้นกู้ พันธบัตรหรือตั๋วเงิน หรือตราสารแสดงสิทธิในหน้าที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่นเป็นผู้ออก ทั้งนี้ เฉพาะซึ่งตีราคาเป็นเงินได้เกินกว่าที่ลงทุน

5. เงินได้ตามมาตรา 40 (5) ได้แก่

ก. การให้เช่าทรัพย์สิน

ข. การผิดสัญญาเช่าซื้อทรัพย์สิน

ค. การผิดสัญญาซื้อขายเงินผ่อน ซึ่งผู้ขายได้รับคืนทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้น ไม่ต้องคืนเงินหรือประโยชน์ที่ได้รับไว้แล้ว

6. เงินได้ตามมาตรา 40 (6) ได้แก่ เงินได้จากวิชาชีพอิสระ คือ วิชากฎหมาย การประกอบโรคศิลป์ วิศวกรรม สถาปัตยกรรม การบัญชี ประณีตศิลปกรรม

7. เงินได้ตามมาตรา 40 (7) ได้แก่ เงินได้จากการรับเหมาที่ผู้รับเหมาต้องจัดหาสัมภาระ ในการก่อสร้างที่สำคัญ นอกจากเครื่องมือ

8. เงินได้ตามมาตรา 40 (8) ได้แก่ เงินได้จากการธุรกิจการพาณิชย์ การเกษตร การอุตสาหกรรม การขนส่ง หรือการอื่นนอกจากที่ระบุไว้ในมาตรา 40 (1) ถึง (7) แล้ว รวมทั้งการขายอสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาโดยมุ่งในทางการค้าหรือหากำไร

9. มาตรา 42 เรื่อง ประเภทเงินได้ที่ได้รับการยกเว้นภาษี

ประมวลรัษฎากร ได้บัญญัติประเภทเงินได้ที่ได้รับการยกเว้นภาษีไม่ต้องนำมารวมคำนวณเพื่อเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาไว้เป็นจำนวนหลายประเภทด้วยกัน เช่น เงินได้จากการจำหน่าย หรือส่วนลดจากการจำหน่ายสลากกินแบ่งของรัฐบาล ดอกเบี้ยเงินฝากประเภทออมทรัพย์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เงินได้ที่คำนวณได้จากมูลค่าของเครื่องแบบซึ่งลูกจ้างได้รับจากนายจ้างในจำนวนคนละไม่เกินสองชุดต่อปี และเสื้อนอกในจำนวนคนละไม่เกินหนึ่งตัวต่อปี เงินได้เท่าที่ลูกจ้างจ่ายเป็นเงินสะสมเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพในอัตราไม่เกินร้อยละ 15 ของค่าจ้าง เฉพาะส่วนที่เกิน 10,000 แต่ไม่เกิน 290,000 บาท สำหรับปีภาษีนั้น และเงินได้เท่าที่สมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการจ่ายเป็นเงินสะสมเข้ากองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการเฉพาะส่วนที่ไม่เกิน 300,000 บาท สำหรับปีภาษีนั้น เป็นต้น

10. มาตรา 42 ทวิ - 46 เรื่อง ค่าใช้จ่ายที่ยอมให้นำมาหักได้

ประมวลรัษฎากรได้บัญญัติการหักค่าใช้จ่ายสำหรับเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (1) ถึง (8) ไว้ โดยให้บางประเภทเงินได้สามารถหักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาในอัตราค่าใช้จ่ายที่กำหนดไว้ หรือบางประเภทเงินได้สามารถเลือกหักค่าใช้จ่ายเป็นการเหมาหรือหักค่าใช้จ่ายตามความจำเป็นและสมควร ก็ได้ หรือบางประเภทเงินได้ไม่สามารถหักค่าใช้จ่ายได้ เพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การจัดเก็บภาษีอากรในเรื่องหลักความยุติธรรม (Equity) ตัวอย่างการหักค่าใช้จ่ายตามที่ประมวลรัษฎากรกำหนดไว้ ได้แก่ กรณีที่ผู้มีเงินได้มีคู่สมรส และต่างฝ่ายต่างมีเงินได้ตามมาตรา 40 (1) และ (2) และความเป็นสามีภริยาได้อยู่ตลอดปีภาษี เงินได้ของภริยาถือเป็นเงินได้ของสามี แต่การคำนวณหักค่าใช้จ่ายสำหรับเงินได้มาตรา 40 (1) และ (2) แต่ละฝ่ายสามารถหักค่าใช้จ่ายได้เฉพาะเป็นการเหมาในอัตรา 40% ของเงินได้แต่ละฝ่ายแต่ไม่เกินฝ่ายละ 60,000 บาท หากภริยามีความประสงค์จะแยกคำนวณภาษีต่างหากจากสามี ก็สามารถแยกคำนวณภาษีได้ เฉพาะเงินได้ตามมาตรา 40 (1) เท่านั้น ส่วนเงินได้ตามมาตรา 40 (2) ต้องนำไปรวมเป็นเงินได้ของสามี ส่วนการคำนวณหักค่าใช้จ่ายสำหรับฝ่ายภริยาให้ด้วยเฉลี่ยค่าใช้จ่ายจำนวน 60,000 บาท ออกตามสัดส่วนของจำนวนเงินได้มาตรา 40 (1) และ (2) โดยวิธีบัญญัติไตรยางค์ เป็นต้น

11. มาตรา 47 เรื่อง ค่าลดหย่อน

ประมวลรัษฎากรได้กำหนดค่าลดหย่อนที่สามารถนำมาหักออกจากเงินได้หลังหักค่าใช้จ่ายไว้จำนวนหลายรายการด้วยกัน อาทิเช่น ค่าลดหย่อนในฐานะผู้มีเงินได้ 30,000 บาท สามีหรือภริยาของผู้มีเงินได้ 30,000 บาท บุตรของผู้มีเงินได้คนละ 15,000 บาท ได้จำนวนไม่เกิน 3 คน เฉพาะที่มีชีวิตอยู่ หากศึกษาเล่าเรียนในประเทศไทยได้ค่าลดหย่อนเพื่อการศึกษาอีกคนละ 2,000 บาท กรณีบุตรมีอายุเกิน 20 ปี แต่ไม่เกิน 25 ปี ต้องศึกษาอยู่ในชั้นอุดมศึกษาในประเทศไทยเท่านั้น ค่าลดหย่อนเบี่ยงประกันชีวิตสำหรับผู้ที่มีความเป็นสามีภริยาอยู่ตลอดปีภาษี โดยคู่สมรสของผู้มีเงินได้ไม่มีเงินได้ แต่ได้ทำประกันชีวิตไว้กับผู้รับประกันภัยที่ประกอบกิจการในประเทศไทย และกรมธรรม์ประกันชีวิตมีกำหนดเวลาตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ผู้มีเงินได้สามารถนำเบี่ยงประกันชีวิตที่คู่สมรสได้จ่ายในปีภาษีนั้นไปหักลดหย่อนในการคำนวณภาษีเงินได้ตามจำนวนที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 10,000 บาท ส่วนผู้มีเงินได้หากได้ประกันชีวิตของตนไว้และเป็นไปตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ สามารถนำเบี่ยงประกันชีวิตที่จ่ายในปีภาษีนั้นไปหักลดหย่อนในการคำนวณภาษีเงินได้ ได้ตามจำนวนที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 50,000 บาท เป็นต้น

12. มาตรา 47 ทวิ เรื่อง เครดิตภาษีเงินปันผล

ประมวลรัษฎากรได้บัญญัติให้เครดิตภาษีเงินปันผลที่ผู้มีเงินได้ได้รับเงินปันผลเงินส่วนแบ่งของกำไร หรือประโยชน์อื่นใดที่ได้จากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย โดยผู้มีเงินได้ต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย และต้องเป็นผู้อยู่ในประเทศไทยด้วย ประสงค์ใช้สิทธินำเงินปันผล ที่ได้รับไปรวมคำนวณกับเงินได้พึงประเมินประเภทอื่น เครดิตภาษีเงินปันผลให้ถือเป็นเงินได้ที่ต้องนำมาคำนวณภาษีด้วย โดยให้เครดิตภาษีเท่ากับอัตราภาษีเงินได้ที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลผู้จ่ายเงินปันผลนั้นต้องเสีย หารด้วยผลต่างของ 100 ลบด้วยอัตราภาษีเงินได้ดังกล่าวนั้น ตัวอย่างเช่น

1. บริษัทที่มีทุนที่ชำระแล้วในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชีเกินห้าล้านบาท ต้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลในอัตราร้อยละ 30

$$\text{เครดิตภาษี} = \frac{30}{(100 - 30)} = \frac{3}{7} \quad \text{ของเงินปันผล}$$

2. กิจการวิเทศธุรกิจต้องเสียภาษีเงินได้ในอัตราร้อยละ 10

$$\text{เครดิตภาษี} = \frac{10}{(100 - 10)} = \frac{1}{9} \quad \text{ของเงินปันผล}$$

จำนวนเครดิตภาษีเงินปันผลที่ถือเป็นเงินได้ ผู้มีเงินได้ต้องนำไปหักออกจากภาษีที่ต้องเสียด้วย

13. มาตรา 48 เรื่อง วิธีการคำนวณภาษี

ประมวลรัษฎากรได้กำหนดให้ผู้เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาต้องคำนวณภาษีเงินได้ 2 วิธี ได้แก่ ภาษีที่คำนวณจากเงินได้สุทธิ แล้วนำไปคำนวณภาษีตามอัตราภาษีเงินได้แบบก้าวหน้า และภาษีที่คำนวณจากเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (2) ถึง (8) มีจำนวนตั้งแต่ 60,000 บาท ขึ้นไป คำนวณภาษีในอัตราร้อยละ 0.5 แล้วเปรียบเทียบภาษีที่คำนวณได้จากวิธีการคำนวณทั้งสองวิธี วิธีใดได้ภาษีจำนวนมากกว่า ให้เสียภาษีตามจำนวนที่มากกว่านั้น

14. มาตรา 56 เรื่องบุคคลผู้มีหน้าที่ยื่นแบบแสดงรายการ

ประมวลรัษฎากรได้บัญญัติให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดายื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาประจำปี ภ.ง.ด. 90 91 ภายในเดือนมีนาคมทุก ๆ ปี โดย

1. ผู้มีเงินได้ตามมาตรา 40 (1) ประเภทเดียว กรณีเป็น소득มีเงินได้เกิน 50,000 บาท หากมีคู่สมรส ไม่ว่ามีเงินได้ฝ่ายเดียวหรือทั้งสองฝ่ายรวมกันเกิน 100,000 บาท
2. ผู้มีเงินได้ตามมาตรา 40 ทุกประเภท กรณีเป็น소득มีเงินได้เกิน 30,000 บาท หากมีคู่สมรส ไม่ว่ามีเงินได้ฝ่ายเดียวหรือทั้งสองฝ่ายรวมกันเกิน 60,000 บาท

15. มาตรา 56 ทวิ เรื่อง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาครึ่งปี

ประมวลรัษฎากรได้บัญญัติให้ผู้มีเงินได้ตามมาตรา 40 (5) ถึง (8) ที่ได้รับเงินได้ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน ต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้ครึ่งปี ภ.ง.ด. 94 ภายในเดือนกันยายนของทุกปี เพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บภาษีก่อนถึงกำหนดเวลาการยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาประจำปี ภ.ง.ด. 90 ซึ่งต้องยื่นภายในเดือนมีนาคมของปีถัดไป

16. มาตรา 57 เบญจ เรื่อง การแยกคำนวณภาษีของภริยาต่างหากจากสามี

ประมวลรัษฎากรได้บัญญัติให้ภริยามีสิทธิที่จะแยกคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาต่างหากจากสามี เฉพาะประเภทเงินได้ตามมาตรา 40 (1) เท่านั้น

บททวนวรรณกรรม

จินตนา สุนทรธรรม (2526) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบัญญัติที่ควรแก้ไขในกฎหมายภาษีอากรที่ว่าด้วยภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และภาษีหัก ณ ที่จ่าย” สรุปใจความโดยสังเขปได้ดังนี้

1. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้และความเข้าใจในตัวกฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรว่าด้วยเรื่องภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและภาษีหัก ณ ที่จ่ายนั้น ประชากรโดยส่วนรวมของทั้งสองจังหวัดมีความรู้และความเข้าใจในตัวบทกฎหมายประมวลรัษฎากรเพียงบางประเภทเท่านั้น

2. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจในการคำนวณภาษี และการกรอกแบบแสดงรายการเสียภาษีนั้น ประชากรโดยส่วนรวมของทั้งสองจังหวัดเห็นว่า การคำนวณภาษีบางรายการมีวิธีการคำนวณที่ยุ่งยากและเข้าใจยาก ตลอดแบบแสดงรายการเสียภาษีมีรายการให้กรอกมากรายการและอีกทั้งทางราชการเปลี่ยนแปลงแบบแสดงรายการเสียภาษีบ่อย จึงทำให้ประชาชนไม่คุ้นเคยกับการกรอกแบบแสดงรายการเสียภาษี

3. สำหรับช่วงเงินได้พึงประเมินสุทธิและอัตราภาษีนั้น โดยส่วนรวมของประชากรในสองจังหวัดเห็นว่า ช่วงเงินได้ตอนต้น ๆ ควรมีช่วงที่กว้างกว่าเดิม แต่อัตราภาษีในช่วงต้น ๆ ควรให้มีอัตราต่ำกว่าเดิม เพราะจะเป็นการช่วยผ่อนเบาภาระภาษีแก่ผู้มีรายได้น้อยและรายได้ปานกลาง

4. ในเรื่องทัศนคติของผู้เสียภาษีต่อการเสียสละเงินภาษีอากรเพื่อพัฒนาประเทศชาติและที่มีต่อเจ้าหน้าที่จัดเก็บภาษีอากรนั้น ประชากรบางกลุ่มไม่เต็มใจในการเสียสละเงินเพื่อเสียภาษีอากร เพราะไม่เห็นผลตอบแทนเงินที่เสียไป และอีกครั้งยังมีทัศนคติไม่ค่อยดีต่อเจ้าหน้าที่จัดเก็บภาษีอากร และเห็นว่าภาษีอากรที่รัฐจัดเก็บมีช่องทางรั่วไหล อาจเป็นเพราะระบบการจัดเก็บภาษีอากรไม่รัดกุม รัฐบาลจกเก็บภาษีไม่ได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. ผู้เสียภาษีต้องการให้รัฐบาลมีการประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายภาษีอากรแก่ประชาชนทั่วประเทศอย่างสม่ำเสมอโดยทางวิทยุ หนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ ฯลฯ

มาตี แสงเทพ (2542) ได้ศึกษาเฉพาะประเภทภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเกี่ยวกับโครงสร้างและแนวโน้มของภาษี ปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการจัดเก็บ รวมทั้งความพยายามในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของรัฐบาล โดยศึกษาข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2529 - 2539 วิธีการศึกษาได้วิเคราะห์สัดส่วนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาต่อรายได้ภาษีอากรทั้งหมดเพื่อดัชนีการพึ่งพา (Reliance index) รวมทั้งคำนวณสัดส่วนของภาษีเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ในปีที่ผ่านมาเพื่ออัตราส่วนภาษีที่เกิดขึ้นจริง (Actual tax ratio) แล้วประมาณอัตราส่วนภาษีที่ควรจะเป็น (Expected tax ratio) หรือคิดค่าสมรรถวิสัยในการจัดเก็บภาษีโดยกำหนดให้สัดส่วนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาต่อรายได้ภาษีอากรทั้งหมดมีความสัมพันธ์กับรายได้ต่อบุคคลของประชากร สัดส่วนของรายได้จากภาคเกษตรกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศในปีที่ผ่านมาในรูปแบบของสมการถดถอยเชิงซ้อน (Multiple regression) จากนั้นนำค่าสมรรถวิสัยที่ได้ไปคำนวณค่าดัชนีความพยายามในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของรัฐบาล

ผลการศึกษาปรากฏว่าในด้านสัดส่วนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาต่อรายได้ภาษีอากรทั้งหมดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 - 2539 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 11.24 และมีแนวโน้มค่อนข้างคงที่อีกร้อยละ 88.76 ของรายได้ภาษีทั้งหมดเรียกเก็บได้จากภาษีชนิดอื่น ๆ การพึ่งพาภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจึงค่อนข้างต่ำ และไม่ได้เป็นภาษีที่ทำรายได้ให้แก่รัฐบาลเท่าที่ควร ในขณะที่สัดส่วนของภาษีเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศในปีที่ผ่านมาโดยเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 2.10 เท่านั้น และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นไม่มากเช่นเดียวกัน สำหรับสมรรถวิสัยในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดานั้นตัวแปรที่มีนัยสำคัญในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาต่อรายได้

ภาษีอากรทั้งหมดมีเพียงผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศในปีที่ผ่านมา โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันส่วนสุดท้ายในด้านดัชนีความพยายามในการจัดเก็บภาษีของรัฐบาลพบว่ามีค่าอยู่ระหว่าง 0.9111 – 1.0891 และค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.0001 ซึ่งสรุปว่าในช่วง 11 ปีที่ผ่านมาระหว่างปี พ.ศ. 2529 – 2539 ความพยายามในการจัดเก็บภาษีเงินได้นุคคลธรรมดาของรัฐบาลยังไม่บรรลุผลในการจัดเก็บให้ได้มากกว่าภาษีที่คาดว่าจะจัดเก็บได้

พัชราภรณ์ ธนารุณ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคของการเก็บภาษีเงินได้นุคคลธรรมดาในจังหวัดเชียงราย” สรุปใจความโดยสังเขปได้ว่ามีวัตถุประสงค์ 2 ประการในการศึกษา คือ

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรค ในการจัดเก็บภาษีเงินได้นุคคลธรรมดา จากเจ้าหน้าที่สรรพากร พร้อมข้อเสนอแนะ

2. เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้เสียภาษีต่อโครงสร้างภาษีเงินได้นุคคลธรรมดา

ผลของการศึกษาพบว่าในด้านเจ้าหน้าที่สรรพากรส่วนใหญ่ ยังขาดความรู้ความเข้าใจในประมวลรัษฎากร (86.2%) สามารถตอบปัญหาเรื่องภาษีอากรได้บางปัญหา (86.2%) และเห็นด้วยกับการให้ยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีทางอินเตอร์เน็ต (73.8%) เพราะจะเป็นช่องทางหนึ่งในการปรับปรุงด้านการบริหาร ปัญหาในการปฏิบัติงานส่วนใหญ่จะเกิดจากผู้เสียภาษี เนื่องจากไม่ยอมรับหรือแจ้งยอดรายได้ที่แท้จริง และไม่มีความเข้าใจในโครงสร้างภาษีอากร มีความเห็นว่าวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน สวัสดิการหรือขวัญกำลังใจในการทำงาน รวมทั้งการให้ความรู้ความเข้าใจต่อผู้เสียภาษี ความซื่อสัตย์และเที่ยงธรรมของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์และการให้บริการที่ดีต่อผู้เสียภาษี จะเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีอากร ควรให้มีการปรับปรุงให้มีการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายให้ครอบคลุมทุกลักษณะกิจการและทุกประเภทเงินได้ เพื่อสร้างความเป็นธรรม ดำเนินการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ให้มากและเพิ่มช่องทางอำนวยความสะดวกในการชำระภาษีให้มากขึ้น เพราะการอำนวยความสะดวกและการให้บริการที่ดีแก่ผู้เสียภาษี เป็นปัจจัยสำคัญที่จะเสริมสร้างความสมัครใจในการเสียภาษีและสร้างทัศนคติที่ดีต่อกรมสรรพากร

ในด้านผู้มีเงินได้ส่วนใหญ่มีความสนใจ อยากรู้เรื่องเกี่ยวกับภาษีอากรพอสมควร (61.8%) และเสียภาษีเงินได้เป็นประจำทุกปี (71.3%) ส่วนใหญ่เต็มใจที่จะเสียภาษีให้รัฐ (69.2%) แต่เห็นว่ากฎหมายภาษีอากรอ่านเข้าใจยากซับซ้อน (73.5%) เสนอให้มีการจัดการศึกษาวิชาภาษีอากรในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา (48.4%) ความรู้เกี่ยวกับภาษีสรรพากรที่เสีย ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ อยากรให้มีการบรรยายและให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องภาษีอากรแก่ประชาชนทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย (49.5%) เห็นว่าความซื่อสัตย์และเที่ยงธรรมของเจ้าหน้าที่ ความเด็ดขาดของ

บตลงโทษผู้ที่หลีกเลี่ยงภาษีอากร ตลอดจนความสมัครใจในการเสียภาษีของประชาชน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีอากร เสนอแนะให้ปรับปรุงบุคลากรในสำนักงานสรรพากรจังหวัดเชียงรายให้มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีอรรถาศัยที่ดีต่อผู้เสียภาษี รวมทั้งพัฒนาปรับปรุงด้านการประชาสัมพันธ์และความรวดเร็วในการให้บริการ หาวิธีดำเนินการกับผู้ไม่เสียภาษีได้ที่ยังอยู่นอกระบบ ให้เสียภาษีให้ทั่วถึง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และมีบตลงโทษที่เด็ดขาด เพื่อแก้ปัญหาการหลบเลี่ยงภาษีอากร ปรับปรุงโครงสร้างภาษีในเรื่องของค่าใช้จ่าย ค่าลดหย่อนและอัตราภาษีให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ควรแก้ไขกฎหมายและหลักเกณฑ์การขึ้นแบบรวมกันของคู่สมรสกรณีภรรยาไม่เสียเงินได้ประเภทอื่นนอกจากมาตรา 40 (1) ปรับปรุงแบบแสดงรายการภาษีเพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการปฏิบัติ